

Zhostiť sa zodpovednosti

Rozhovor s ghanským kardinálom Petrom Turksonom o encyklike *Laudato si'*

str. 3

Rekreácia duše

Duchovnú rekreáciu potrebujeme rovnako ako obnovenie fyzických síl

str. 7

Básnik v premenách času

Hold literáta Petra Cabadaja katolíckemu básnikovi Jankovi Frátrikovi

str. 17

Nič staré pod slnkom

Z o starozákonných spisov mám vari najradšej *Knihu Kazateľ*. Izraeliti ju čítali na Sviatok stánkov, keď ďakovali Bohu za úrodu. Kazateľove myšlienky ich mali upozorniť, že radosť pozemského života sú pomínutelné.

Myslím si, že leto a čas rekreácií sú na *Knihu Kazateľ* ako stvorené. Aj keď je to obdobie oddychu, je to zároveň aj čas na zamyslenie sa. *Nihil novum sub sole*, nič nové pod slnkom, hovorí múdry Kazateľ (Kaz 1,9).

Áno, najmä v súčasnej dobe nie je nič nové pod slnkom ísť na dovolenku, spoznávať nové končiny i ľudí, oddýchnuť si, načerpať sily. Ale aj zamyslieť sa.

No práve teraz, v čase iného rytmu života, keď je naozaj čas pristaviť sa a na chvíľu sa zahĺbiť do seba, nech mi biblisti a exegéti odpustia, práve teraz by sme mali poopraviť Kazateľov výrok: Nič staré pod slnkom.

Spoznávať nové kraje je zaujímavé, no spoznávať seba je nutné. A pri tom treba byť „ako deti“ (Mt 18,3). Nájsť v sebe schopnosť vidieť všetko „po prvý raz“. Aj staré známe, neraz prehliadané, ošúchané či zabudnuté veci.

Julien Green v svojom *Denníku* napísal: „Schopnosť vedieť sa čudovať je génom detstva, ktoré tak skoro uduší zvyk a výchova, a už nikto nikdy nebude môcť pomiešať slová do prijateľného poradia, ak nebude vedieť hľadiť na stvorenie aspoň trochu tým pohľadom, ktorým sa na zem díval prvý človek, Adam.“

Pier Paolo Pasolini hovorieval: „Vidím veci ako zázraky.“ No objaviť či vidieť „zázraky“ predpokladá nutnosť zastaviť sa. Zastaviť sa a vhlbiť sa. Až potom môžeme vidieť svet i seba inak, ako napísal Michel Quist, „*Tvojimi očami*“.

Pozerať sa na svet ako Adam. Môcť vidieť všetko akoby po prvý raz. Stať sa na chvíľu umelcami a vidieť aspoň trochu

Ine Louise Mouricková: *Biely dom, belasé nebo*

inak. Objavovať krásu a nevšednosť všade tam, kde sme doteraz videli len niečo „obyčajné“. Objaviť to, čo už poznáme, túžiť po tom, čo už máme. Spolu s Chestertonom objavovať „ohromné maličkosti“, a tak objaviť seba. A Boha.

Vidieť ako Adam. Novo. Opäť vidieť po prvý raz svitanie, záchvev listu, rosu na tráve, slnečný lúč v spleti konárov... Odhaľovať neviditeľné čiary, zázračné znaky, kontemplovat' – a budeme žasnúť. „*Svet určite nezahynie pre nedostatok nádhery, ale skôr pre nedostatok úžasu*“, varoval aj nás Gilbert K. Chesterton.

Žiaľ, múdry Kazateľ odhaľuje trpkú realitu súčasného človeka: „*Oko sa nenasycuje videním, ucho sa nenapĺňa počúvaním*“ (Kaz 1,8). Nič nové pod slnkom. To však nie je oko a ucho Adama.

Pre Adama totiž nie je nič staré pod slnkom...

PAVOL PRIKRYL

Myšlienka čísla:

Miluj – a rob, čo chceš.

Sv. Augustín

národný pochod za život

BRATISLAVA 20. september 2015

radosť zo života

pochodzazivot.sk

Rozhovor s ghanským kardinálom Petrom Turksonom o encyklike *Laudato si'*

Zhostiť sa zodpovednosti

Najnovšia encyklika pápeža Františka *Laudato si'* vyvolala vo svete značný ohlas. Koncept encykliky vypracoval predseda Pápežskej rady pre spravodlivosť a pokoj kardinál PETER TURKSON so svojím tímom. Rozhovor s týmto ghanským kardinálom priniesla agentúra *Zenit*.

Ste spokojný s výsledkom encykliky? Aké sú vaše nádeje v súvislosti s ňou?

Áno, som spokojný. Bol to naozaj dlho a veľmi očakávaný dokument. Bol tu istý „hlad“, ak to tak povieme, po poslanstve Svätého Otca v niektorých otázkach. Takže sme cítili povinnosť reagovať na túto túžbu, a to aj z dôvodu mnohých situácií, ktoré sa v súčasnosti vo svete objavujú. Nemám dôvod nebyť šťastný. Svet potrebuje dôveryhodné vedenie v tejto problematike. K tomuto som zablahoželal pápežovi Františkovi, aj za všetku vytrvalosť, ktorá je potrebná na dosiahnutie podobného výsledku.

Vnímam veľmi pozitívne reakcie, ktoré dokument vyvoláva. Jeho obsah je pozitívny. Je to encyklika veľmi konkrétna a obširná. Navyše naše dikastérium vyvíjalo rôzne aktivity pred jej publikovaním, aby pripravilo miestnych cirkevných predstaviteľov na zverejnenie. A biskupské konferencie sú pripravené duchovne čerpať z jej obsahu, ktorý pozýva všetkých zastať istú rolu. Všetkých.

Svätý Otec má v encyklike niektoré silné vyhlásenia na témy práce a trhu. Niektorí s týmto neboli veľmi spokojní. Chceli by ste odpovedať na tieto interpretácie?

Ako môžem poskytnúť krátku odpoveď na niečo, čo si vyžaduje dlhé vysvetlenie? Nič v tejto encyklike nie je v skutočnosti novinkou. Pápež František neutočí na trh, obchod či niečo iné, čo je pre neho „ušľachtilým povolanim“, ako zdôraznil v svojom liste

z roku 2014 Svetovému ekonomickému fóru, pri príležitosti výročného zasadnutia v Davose. Svätý Otec vyjadril docenenie talentov podnikateľov, povzbudzujúc ich dať sa do služby chudobným. Keď sa pozeráme na tieto aspekty, rozhodne nikto nevidí útok zo strany pápeža. Skôr je to ocenenie za prácu spolu s výzvou, aby ju používali nie pre osobný prospech a zisk, ale pre chudobných a pre spoločné dobro.

Pápež František pranieuje svet podnikania, ktorý je pod vplyvom hriechu alebo pod vplyvom ľudskej slabosti.

A nerobí to pre kritizovanie, ale preto, aby pozval ľudstvo zhostiť sa vlastnej zodpovednosti.

Boh zveril dar práce ľudstvu ako povolanie. Ako také má spolupracovať s Bohom, pokračovať v jeho dielo stvorenia. Myslím si, že to, čo pápež hovorí, je, že „ušľachtilá profesia“ podnikania môže byť skreslená. Nezostane v svojej čistej forme, ale sa nejakým spôsobom deformuje, v dôsledku tendencie byť zasiahnutá túžbou po zisku, etickými nedostatkami atď. To znamená, že firmy strácajú svoju „ušľachtilosť“. Pápež František pranieuje svet podnikania, ktorý je pod vplyvom hriechu alebo pod vplyvom ľudskej slabosti. A nerobí to pre kritizovanie, ale

preto, aby pozval ľudstvo zhostiť sa vlastnej zodpovednosti, pripomínajúc, že to nemôžeme urobiť sami, ale že potrebujeme Božiu milosť. Príkladom toho je Caritas in veritate, tretia a posledná encyklika Benedikta XVI. a jeho prvá sociálna encyklika, v ktorej emeritný pápež konštatuje, že globalizácia nás robí susedmi a nie bratmi, pretože toto vyžaduje Božiu milosť. V encyklike, ktorá bola podpísaná 29. júna 2009 a publikovaná 7. júla toho istého roku, sa Ratzinger zaujíma o problémy globálneho rozvoja a pokroku smerom k všeobecnému dobru, tvrdiac, že láska a pravda sú základnými prvkami účinnej reakcie. Sú tu špecifické pripomienky adresované politickým vodcom, podnikateľom, náboženským vodcom, finančníkom a nápomocným agentúram, ale toto dielo sa vo svojej komplexnosti obracia aj na všetkých ľudí dobrej vôle.

Mnohí tvrdia, že Svätý Otec František urobil Cirkev viac „prijateľnou“ pre spoločnosť. Myslíte si, že dokáže konečne presvedčiť svet, že Cirkev plne rešpektuje vedeckú pravdu?

Treba uznať, že vzťah medzi vedou a náboženstvom bol vždy predmetom diskusie. Niektorí vidia istú dichotómiu, pretože ich metódy sú rôzne... Ale základnou líniou je, že skôr ako by sme sa mali zamerať na rozdiely medzi štúdiami a metodikami, mali by sme sa zamerať na bod zhody oboch, ktorý je rovnaký, a je ním ľudská osoba. Keď premýšľame o tomto, uvedomíme si, aké krátkozraké je úsilie obmedziť štú-

dium ľudskej osoby iba na jeden aspekt jeho existencie, či už fyzický alebo duchovný. Ako osoba človek nie je len telom alebo činnosťou, ale je tu aj duša, nie je tu žiadny rozpor medzi vedou a vierou. Oni sa vzájomne podporujú.

V *Caritas in veritate* Benedikt XVI. požaduje v skutočnosti dialóg medzi vierou a rozumom, všetkými druhmi rozumu: vedeckým, finančným, ekonomickým... Vysvetľuje, že rozum môže dôjsť k „slepým bodom“, ktoré mu práve náboženstvo a viera môžu pomôcť odhaliť. No viera tiež potrebuje rozum, aby bola konkrétna. Cirkev teda podporuje dialóg medzi týmito dvoma kvalitami človeka, ktorý hľadá pravdu. Dve vlastnosti, ktoré nie sú jedna na úkor druhej, ale vo vzájomnom vzťahu k sebe. Koniec koncov, s osobou sa spája ako viera, tak i rozum. Preto sme pozvaní rozpoznať v slovách pápeža Františka vplyvný a dôveryhodný hlas. Ľudia oceňujú jeho nefalšovanosť. Vidíme to aj v našom dikastériu prostredníctvom listov, ktoré posielajú rôzne skupiny ľudí, plné pochvaly nielen zo strany kresťanov, ale napríklad aj moslimov.

Aký môže mať encyklika vplyv na každodenný život kresťanov?

Je to kolegiálna encyklika a je určená všetkým, každému podľa jeho povolania. Môže pomôcť každej osobe, aj osobným spôsobom, hrať úlohu pri záchrane planéty. Pripomína všetkým, aby sa pozreli na vlastný životný štýl a vlastné návyky, aby boli v súlade s ich nádejou pre budúcnosť sveta. Keď je me a je tam nejaký obal, môže nájsť správny spôsob, ako sa ho zbaviť. Ale-

bo, napríklad, môžem si vziať bicykel namiesto toho, aby som šiel autom či iným vozidlom... Možno šetriť energiu a tak ďalej. Je to len niekoľko príkladov, ktoré môžu poslúžiť pre tých, ktorí hľadajú rôzne možnosti, ako pomôcť zachrániť planétu, ktorú nám dal náš Boh.

DEBORAH CASTELLANO LUBOV/Zenit
(Snímky: net, CTV)

Vyšlo júlové číslo časopisu Naša Žilinská diecéza

- Lenka Berová o utečencoch na Slovensku •
- Noc kostolov •
- Národný pochod za život •
- Prenasledovaný Alexander Klabník •
- Cyrilometodské dni •
- Manželia Izraelovci z Ružomberka •
- Milín Kaňuščák: „Višňové je výzva...“ •

Inštitút Communio, n.o.
Jána Kalinčiaka 1
010 01 Žilina

Nedostal sa k vám časopis?

Napište nám do redakcie a pošleme vám ho poštou. Časopis si môžete aj predplatiť.

Email: icommunio@gmail.com
Web: www.icommunio.sk
Tel.: 041/56 58 434

Príhovor sekretára Svätej stolice pre vzťahy so štátmi Mons. Paula Richarda Gallaghera

Výzvy pre Cirkev

Vatikánsky sekretár pre vzťahy so štátmi Mons. PAUL RICHARD GALLAGHER predniesol počas svojej marcovej návštevy Bratislavy na stretnutí poradcov európskych biskupských konferencií príhovor s názvom *Súčasná výzva pre Cirkev v príhovoroch pápeža Františka Európskemu parlamentu a Rade Európy*. Prinášame ho v plnom znení.

Európa, kráska, po ktorej sa pomenoval náš kontinent, pochádzala z Ázie. V tomto mýte starých Grékov sa odráža kus historickej pravdy, pretože kolíska európskej kultúry naozaj leží v Ázii.

Príbeh hovorí, že Európa bola dcéra Agenora, kráľa fenického prístavného mesta. Agenor žiarlivo strážil svoju dcéru a robil všetko pre to, aby túto krásku nikto neunesol. Zeus, kráľ bohov, ktorý sa zaľúbil do Európy, musel použiť lest' a prefikanosť. Premenal sa na krotkého bieleho býka, zamiešal sa do Agenorovho stáda dobytky, ktoré sa páslo poblíž pobrežia Stredozemného mora. Európa a jej priateľky si čoskoro všimli priateľského býka, ktorý voňal kvetmi, a bol taký príjemný, že všetky dievčatá si ho chceli pohladkať. Európa mu pohladila boky a potom našho dokonca vysadla. Vtedy Zeus využil príležitosť, aby ju uniesol. Utiel sa s dievčaťom na chrbte dolu k vode a keď zmizol ostatným z očí, preletel ponad more na Krétu, teda do Európy.

Dnes nám býk ako mýtické zviera len zriedka pripomína únos Európy. V modernom svete financií sa skôr stal symbolom ekonomického bohatstva. Stačí sa pozrieť na dve bronzové zvieratá pred newyorskou burzou: medveď tlačí cenu akcií dole svojou labou – ako znak ekonomickej recesie –, kým býk ich zasa tlačí svojimi rohmi nahor, a sľubuje bohaté zisky.

EURÓPA JE VIAC AKO EU

Dané obrazy mi prišli na um, keď som si pripravoval túto reč o príhovoroch pápeža Františka Európskemu parlamentu a Parlamentnému zhromaždeniu Rady Európy 25. novembra minulého roku. Aj dnes môže byť kráska Európa zvedená a unesená býkom, pretože, tu sa nachádza jeden z hlavných bodov toho, čo chcel pápež povedať, peniaze sa stali dôležitejšie ako ľudia, a to najmä chudobní a zraniteľní ľudia. V jadre oboch európskych inštitúcií, ktoré pá-

pež navštívil, je ľudská dôstojnosť. Napokon, veď sa hlásia k ochrane základných práv všetkých a k tomu, že podporujú spoločenskú súdržnosť.

Svätý Otec sa rozhodol neprihovoriť len členom Európskeho parlamentu, ale prehovoril aj k Rade Európy, v ktorej sú zastúpené všetky európske národy, vrátane Ruska a Ukrajiny, ako aj Arménska a Azerbajdžanu, čo sú len dva príklady oblastí nachádzajúcich sa mimo EU, ale v Európe, v ktorých dochádza k vážnym konfliktom. Pápež František chcel zdôrazniť, že náš kontinent je väčší, než EU. Ako to urobil už viac ráz v minulosti, jeho cieľom bolo priťahovať pozornosť k „perifériám“, aby aktívne zaangažoval aj tie štáty a národy, ktoré sa nachádzajú na geografickom okraji nášho kontinentu.

DÔSTOJNOSŤ ČLOVEKA

Dalo by sa povedať, že Štrasburg je skutočné hlavné mesto Európy, ktoré sa stalo po pohnutých dejinách ozajstným symbolom francúzsko-nemeckého zmierenia. Určite je znakom nádeje pre nás všetkých, že toto znovobjavené priateľstvo spája európske národy. Pápež František na to vyslovene poukázal: „*Sen zakladateľov bol znovu postaviť Európu v duchu vzájomnej služby, ktorá dnes – vo svete, ktorý radšej vyžaduje, než slúži – musí byť uholným kameňom misie Rady Európy, teda misie pokoja, slobody a ľudskej dôstojnosti.*“

V centre pápežových slov v Štrasburgu bolo jeho potvrdenie dôstojnosti ľudskej osoby. Centrom katolíckej sociálnej náuky je uznanie hodnoty každého jednotlivca, lebo jeho ochrana predchádza všetky pozitívne zákony, ktoré by mali byť zamerané práve na ňu. Ľudské práva musia byť všeobecne rešpektované, nie preto, lebo politici vyznávajú jedinečnosť a neopakovateľnosť každej jednej osoby, ale preto, lebo sú vpísané do srdca každej ľudskej osoby. Práve na tomto základe si pozitívne zákony

každého štátu musia byť neodňateľné práva jednotlivcov. Musia byť zakotvené v pozitívnych zákonoch každého štátu, chránené tými, ktorí majú autoritu a rešpektované všetkými. Zároveň však musí byť postarané o to, aby sa neupadlo do určitých omylov, ktoré môžu pochádzať z nepochopenia konceptu ľudských práva a z jeho zneužitia. Dnes je tu tendencia nárokovať si čoraz širšie individuálne práva, mám podozrenie povedať individualistické, so zdôraznením toho, že toto je koncepcia ľudskej osoby oddelenej od všetkých sociálnych a antropologických kontextov, akoby osoba bola „monádou“, v podstate bez záujmu o ostatné „monády“ vo svojom okolí.

TICHÁ APOSTÁZA

Rovnako podstatný a komplementárny koncept povinnosti, ako sa zdá, už nie je viac spojený s konceptom práv. V dôsledku toho sú práva jednotlivca vyzdvihované, a to aj bez ohľadu na to, že každá ľudská osoba je súčasťou sociálneho kontextu, v ktorom sú jej práva a povinnosti spojené s právami a povinnosťami druhých a so spoločným dobrom celej spoločnosti.

Kresťanské myslenie, ktoré do značnej miery sformovalo históriu a kultúru Európy, vždy podporovalo dôstojnosť jednotlivca a spoločné dobro všetkých. Na tomto pozadí nám pápež pripomína kresťanské korene nášho kontinentu, aby sme priniesli ovocie, ktoré možno rozumne očakávať, keď si ctíme osobu. Kresťanstvo nie je len našou minulosťou, ale je aj našou „prítomnosťou a našou budúcnosťou“, pretože dnes ide o centrálnosť osoby. Dnes je ohrozená dôstojnosť ľudskej osoby. Európa

môže mať veľký úžitok zo svetla kresťanskej morálky.

Svätý Otec napomína členov Európskeho parlamentu, že „prišiel čas, aby sme spolu budovali Európu, ktorá sa netočí okolo ekonomiky, ale okolo posvätnosti ľudskej osoby, okolo neodňateľných hodnôt. Európu, ktorá hrdinsky objíma svoju minulosť a s istotou hľadá do budúcnosti, aby naplno zažila nádej prítomnosti. Prišiel čas, aby sme zanechali myšlienku Európy, ktorá je ustráchaná a uzavretá do seba, preto, aby sme oživilí a posilnili Európu, čo je schopná viesť, Európu ako pokladnicu vedy, umenia, hudby, ľudských hodnôt i viery.“

Slová pápeža Františka sú odvážne a zároveň v sebe nesú ozvenu slov sv. Jána Pavla II. a jeho napomenutia v dokumente *Ecclesia in Europa*, že kontinent, ktorý sa oddelí od kresťanských koreňov, sa prepadne do „tichej apokalypty“. Kde sú ekonomické záujmy zamerané len na zisk a trh, tam sa európsky býk, aby sme použili výraz z úvodu, stáva zlatým teľaťom, modlou falošných hodnôt a túžob.

POHĽAD NA PERIFÉRIU

Podľa pápeža potrebujeme znovu vybudovať „Európu, ktorá kontempluje nebo a nasleduje vznešené ideály. Európu, ktorá sa stará, bráni a chráni človeka, každého muža a ženu. Európu, ktorá má v moci zem, s istotou a bezpečnosťou, ktorá je vzácnym východiskovým bodom pre celé ľudstvo“.

Mohlo by sa to zdať paradoxné, ale čím väčší sa ľudia so zodpovednosťou v politike, ekonomike, kultúre, hospodárstve obracajú k mužom a ženám na periférii našej spoločnosti, tým väčší vkladajú dôstojnosť jednotlivca do centra svojich činností, a tým väčší podporujú spoločné dobro všetkých. Čím väčší pozerajú na nebo, teda na vysoké ideály, a nedovolia, aby len hodnoty trhu ovládali ich prácu, tým väčšia jednota sa vytvára medzi pracovníkmi a tými, čo rozhodujú, a väčšia je aj schopnosť riešiť problémy, ktoré ohrozujú spoločnosť. Pohľad na perifériu a do neba nás neodkláňa od toho, čo je podstatné; práve naopak, usporadúva naše aktivity správnym spôsobom, aby skutočne chránili ľudské práva. Kresťanstvo nás učí, aby sme sa pozerali oboma smermi: na okraje i smerom hore do neba.

Z tejto perspektívy pápež František hovorí o konkrétnych problémoch a výzvach, pred ktorými stojí Európa, predovšetkým o znepokojivých podmienkach migrantov, ktorí hľadajú útočisko

pre svoje životy a rodiny na našom kontinente: „Nesmieme dovoliť, aby sa zo Stredozemného mora stal veľký cintorín! Lode, ktoré denne pristávajú na brehoch Európy, sú plné mužov a žien hľadajúcich prijatie a pomoc. Chýbajúca vzájomná podpora v rámci EU môže viesť k sebeckým riešeniam tohto problému, k riešeniam, ktoré neberú do úvahy dôstojnosť imigrantov, a prispievajú tak k šíreniu otrockej práce a k nárastu sociálneho napätia. Európa bude schopná konfrontovať sa s problémami, ktoré sú spojené s imigráciou len vtedy, ak bude schopná jasne potvrdiť vlastnú kultúrnu identitu.“ Európska kultúra je hlboko kresťanská a „tvorí adekvátne zákony na ochranu práv európskych občanov ako aj na zabezpečenie prijatia imigrantov“.

MARGINALIZÁCIA KRESŤANSTVA

Nie je povinnosťou Cirkvi tvoriť konkrétnu, každodennú politiku a brať na seba kompetencie, ktoré jej nepatria. Nepoznáme konkrétne prostriedky, ktoré môžu byť nevyhnutné napríklad na zabezpečenie bezpečnosti a slobody pre všetkých imigrantov, ktorí potrebujú našu pomoc. Je to skôr vecou pozývania politikov, niekedy aj napomínania, aby hľadali a aby hľadali čosi viac, než len krátkodobé riešenia. Ako to vyjadril pápež Benedikt XVI. počas svojej návštevy Londýna v roku 2010: „Náboženstvo nie je pre zákonodarcov problém, ktorý treba riešiť, ale je živým pris-

pevok do národného rozhovoru. V tomto duchu nemôžeme urobiť nič iné, než vyjadriť svoje znepokojenie nad marginalizáciou náboženstva, predovšetkým kresťanstva, ku ktorému dochádza v niektorých oblastiach, dokonca aj v národoch, ktoré veľmi zdôrazňujú toleranciu.“

V perspektíve rastúcich tlakov, ktoré skúšajú vytlačiť kresťanstvo do súkromia a odstrániť ho z verejnej diskusie, je dôležité, že po pápežovom príhovore v Štrasburgu, možno aj vďaka nemu, Parlamentné zhromaždenie Rady Európy prijalo rezolúciu proti diskriminácii kresťanov v Európe.

POSLANIE CIRKVI

Pápež „z konca sveta“ preukázal svoju lásku a svoj záujem o náš kontinent pred Radou Európy a pred Európskym parlamentom. Mladá kráska Európa vyrástla a stala sa z nej staršia pani, ktorá už nemá impulzy dievčaťa, stále je však krásna a očarujúca. V nasledujúcich rokoch a desaťročiach bude pre Európu dôležité, aby jej národy a občania pokračovali v procese budovania jednoty bez prekážok falošného rovnostárstva a nadbytočnej byrokracie, a zabezpečili tak trvalý mier.

V Európe nesmie byť viac vojna! Tento vysoký cieľ však možno dosiahnuť len vtedy, ak dôvera a bratstvo, skutočná jednota, budú rásť a upevňovať sa v prijatí kultúrnych rozdielov.

Kresťanstvo musí v tomto smere bezpodmienečne uskutočniť svoje poslanie, a to predovšetkým Katolícka cirkev, v ktorej možno nájsť jednotu kultúrnych rozdielov. Katolícka cirkev môže ponúknuť konkrétnu pomoc na zjednotenie a posilnenie rodiny národov Európy.

Toto je naša osobitná charizma: Keď sa usilujeme napomáhať Svätej stolici a miestnym cirkvám našimi schopnosťami a skúsenosťami, vo svetle viery, môžeme propagovať Európu založenú na dôstojnosti ľudskej osoby, stvorenej na Boží obraz a podobu.

Preložil MARTIN KRAMARA
(Medzititulky: redakcia)
(Snímky: archív, EU)

Duchovnú rekreáciu potrebujeme rovnako ako obnovenie fyzických či psychických síl

Snímka: archív

Rekreácia duše

Niektorí autori v súvislosti s prázdninami uprednostňujú nehovoriť o odpočinku, ale o rekreácii.

S amotné slovo *rekreácia* sa skladá z dvoch slov: *re* – *créare*, čo znamená *znovu-tvorenie* alebo *stvorenie*.

Človek si potrebuje v letnom období práve znovuobnoviť svoje fyzické, psychické, ale aj duchovné sily. Slovo *rekreácia* je vzhľadom na obnovenie duchovných síl človeka vhodnejšie aj preto, lebo s duchovnými silami je to podobné ako s niektorými fyziologickými či biologickými procesmi v našom tele. Dýchanie alebo tlkot srdca sú automatizmy, ktoré sú pre náš život nevyhnutné. Nemôžeme ich jednoducho prerušiť, odpočinúť si od nich tak, že ich organizmus prestane vykonávať. Podobne je to aj s našimi duchovnými silami.

Duch človeka je neustále činný a nemožno jeho aktivitu jednoducho zrušiť s úmyslom, aby si odpočinul, a potom pracoval aktívnejšie. I tu ide o nepretržitý proces. Ak sa však duchovná činnosť človeka nerozvíja, zákonite postupne upadá.

HODNOTENIE AKTIVÍT

Čo je podstatou duchovnej rekreácie? Každodenný namáhavý pracovný rytmus, do ktorého je človek tlačný a ktorý nie vždy absolvuje s nadšením a s chuťou, sa v období prázdnin a dovoleniek obyčajne zmení. Zmenený rytmus dňa, ktorý prináša aj viac príjemných chvíľ a fyzického či psychického odpočinku, nemožno však stotožňovať s duchovnou rekreáciou.

Duchovná rekreácia má charakter správneho hodnotenia uplynulých aktivít, má charakter reflexie. Na to, aby sme ich skutočne a pravdivo hodnotili, potrebujeme od nich istý odstup, ktorý nám poskytuje práve obdobie prázdnin a dovoleniek.

Kultúrne pamiatky na pútnických miestach vnímame len vtedy naplno, ak zachytávame nielen ich historickú a estetickú hodnotu, ale aj ich symbolickú a duchovnú hĺbku.

Reflexia nás vedie aj k vďačnosti, čo je ďalšia z podstatných zložiek duchovnej rekreácie. Ide tu o to, aby sme si všimli dobrá, ktorých sa nám v mnohých formách v nedávnej minulosti dostalo. Pohľad na rôzne bolestné udalosti z nášho okolia, ktorých sme boli ušetrení, by mal byť taktiež spontánnym podnetom k vďačnosti.

Väčšina ľudí chápe prestávku v pracovnom nasadení ako istú odmenu za predošlú prácu. Aj toto môže byť impulz k vďačnosti za dar práce. Aj toto všetko je obsahom duchovnej rekreácie.

PUTOVANIE

Duchovná rekreácia má často i podobu púte. Putovanie do Santiaga de Compostella, návšteva svätých miest v Jeruzaleme či v Ríme má na obnovenie nášho ducha osobitný význam. Tu totiž k bežnej reflexii a vďačnosti za uplynulé obdobie pribúda aj konfrontácia s miestom a udalosťami, ktoré nám pripomínajú dar času a jeho posvätenie. Kultúrne pamiatky na pútnických miestach vnímame len vtedy naplno, ak zachytávame nielen ich historickú a estetickú hodnotu, ale aj ich symbolickú a duchovnú hĺbku.

Prerušenie všednej každodennosti, prežívanie radostnejšej atmosféry umocnenej slnečnými dňami aktivizuje aj našu vnímavosť. To môže mať za následok zvýšenú citlivosť na vonkajšie podnety, ako i to, že z nášho vnútra sa vyplavia na povrch niektoré prežité udalosti, na ktoré sme už takmer zabudli. Tieto skutočnosti nás môžu pokúšať k prekročeniu istých hraníc zmyselnosti. Prísny pracovný poriadok, ktorý sme nútení bežne zachovávať a ktorý nás ochraňuje od vybočenia z normálnosti, je cez dovolenku obyčajne vypnutý. Ak sa k tomu pridruží zážitok z prostredia, v ktorom je človek úplne anonymný a túžba prekročiť hranice všednosti, môže ľahko urobiť chybný krok.

DUCHOVNÉ CVIČENIA

V období dovoleniek neprestanú byť aktívni ani nepriatelia našej duše. Podľa starej zásady nepriateľ víťazí vtedy, keď sa o ňom nehovorí a keď si jeho prítomnosť neuvedomujeme. Práve neopoznanie a nerozoznanie nebezpečen-

stva, ktoré nám hrozí, nás posúva do situácie duchovne nezrelých ľudí.

V neschopnosti, ba dokonca nevôli duchovne poznávať, môže človek zostarnúť a nikdy sa nestať dospelým.

Aj prežívanie pokušenia ako prítomnosti nepriateľa, ktorý je silnejší ako ja a ktorému musím podľahnúť, má faľošný a zavádzajúci charakter. V oboch týchto prípadoch nás zdravá spiritualita vedie k duchovnému rozlišovaniu a k duchovnému boju. Kde tento boj chýba, nejstevuje duchovný rast.

Všeobecnú túžbu človeka prekročiť hranice všednosti možno realizovať aj spôsobom, ktorý vedie k duchovnej rekreácii. Prázdniny môžu byť unikátnou príležitosťou na to, aby sme venovali čas odpovediam na otázky, na ktoré v pracovnom rytme života obvyčajne nemáme dost času.

Jednou z týchto otázok je: Kto vlastne som? Je to zároveň základná otázka duchovných cvičení. Preto je čas prázdnin ideálnou príležitosťou na duchovné cvičenia. Tu máme jedinečnú príležitosť počúvať naše túžby a potreby, zachytávať jemné hlasy nášho vnútra, ktoré sú v bežnom rytme života umlčané. O niekoľko týždňov sa vrátíme do obvyklého životného rytmu a ak im teraz nebudeme venovať pozornosť, stratíme časovú a kvalitatívnu príležitosť, a po prázdninách nájdeme vonkajších i vnútorných nepriateľov, ktorí na nás neustále číhajú. My sa vrátíme k bežným problémom, no bez duchovnej rekreácie menej schopní čeliť nepriateľom našej duše.

Sv. Ignác odporúča na konci každého dňa spytovanie svedomia. Ide o krátky moment duchovného zastavenia, ktoré má slúžiť na to, aby sme sa obzreli dozadu a pozorovali, ako bol v jednotlivých udalostiach dňa prítomný Boh. Ide teda o krátke momenty duchovnej rekreácie na konci dňa.

POHĽAD DO BUDÚCNOSTI

Prázdninová duchovná rekreácia nám umožňuje pozrieť sa na väčší úsek prežitého obdobia života, ale umožňuje aj pohľad do budúcnosti. Tento pohľad by však nemal byť len akýmsi teoretickým plánovaním budúcnosti od pracovného stola, ale predovšetkým by mal vychádzať z vlastnej skúsenosti s Bohom. Je potrebné, aby sme sa už teraz pripravovali na to, čo nás o krátky čas čaká, a mysleli na miesta, kam sa opäť vrátíme. Takto sa najlepšie pripravíme na to, aby sme v staronových podmienkach nanovo našli Boha, aby sme sa lepšie pripravili na vnímanie Božej prítomnosti.

Snímka: archív

Teda leto pod vplyvom duchovnej rekreácie môže byť príležitosťou na to, aby sme nanovo zažili Božiu prítomnosť, nanovo si pripomenuli udalosti, ktorými nás Boh navštívil a aby sme odpovedali na tieto podnety kreatívnym spôsobom. Aby sme oslobodili dušu od všetkého, čo jej bráni v hodnotných budúcných aktivitách.

Istý priateľ mi hovoril o svojej duchovnej rekreácii počas študentských čias. So spolužiakmi strávil 9 dní na mori. Na prenajatej plachtici sa rozhodli navštíviť niekoľko miest. Doteraz pri spomienkach cíti vtedajšiu atmosféru. More, miesta, kam sa človek bežne nedostane a ktoré boli plné rýb, búrka a nesmierne množstvo nových skúseností – toto všetko v ňom prebudilo novú citlivosť na Božiu prítomnosť v prírode. A nielen to. Nová skúsenosť spoločného života šiestich študentov nielen z rôznych krajín, ale dokonca

z rozdielnych kontinentov, na ploche niekoľkých metrov štvorcových, to bol tiež nový zážitok. Boli spolu 24 hodín denne, a tak všetky bežné udalosti dňa prežívali spoločne. Povedal, že vďaka tejto skúsenosti sa stali väčšmi vnímavejší na jemné podnety okolia. Tento môj známy hovoril o tejto skúsenosti ako o niečom, kde si mohol konkrétne v praxi vyskúšať, čo znamená ticho, ale aj prítomnosť niekoho iného. Ako povedal, Božiu prítomnosť mohol vnímať uprostred prírody, prostredníctvom priateľstva, ale aj prostredníctvom odpočinku a zmenenej aktivity.

Duchovná rekreácia je niečo, čo potrebujeme rovnako ako obnovenie fyzických či psychických síl. Pre jej nenápadnosť a jemnosť však na ňu často zabúdame. Nech nám tieto prázdniny prispievajú k duchovnej rekreácii viac ako kedykoľvek predtým.

P. PETER DUFKA, SJ/RV

Vatikán má nielen obrovský vplyv, ale aj množstvo zaujímavostí a prvenstiev

Malý, ale plný zaujímavostí

Snímka: archív

Počas dovolenkového obdobia cesty mnohých zamieria do Večného mesta – do Ríma. Hlavné mesto Talianska je jedno z najviac navštevovaných miest sveta. Nachádza sa tu množstvo fascinujúcich historických pamiatok, ktoré z tohto mesta robia vlastne najväčšie múzeum pod šírým nebom.

Vari niet návštevníka Ríma, ktorý by obišiel najmenší štát na svete – Vatikán. Hoci sa Vatikánsky mestský štát, ako znie oficiálny názov, rozkladá len na 44 hektároch, má obrovský vplyv na dianie vo svete.

Značné množstvo turistov prichádza do Vatikánu najmä kvôli historickým či kultúrnym pamiatkam. Vatikánske múzeá sú najväčším komplexom umeleckých zbierok na svete, Vatikánska knižnica sa radí medzi najstaršie knižnice na svete a obsahuje jednu z najvýznamnejších zbierok historických textov. V regáloch knižnice sa nachádza asi milión kníh, sto tisíc rytín a tiež asi sto tisíc rôznych rukopisov. Aj keď prístup ku knihám nemá hocikto, množstvo umeleckých skvostov vo Vatikáne ročne vzhľadnu milióny ľudí z celého sveta.

ZEM NIKOHO

Málokto však vie, že tento miništát skrýva nejednu zaujímavosť, či priam

Snímka: archív

raritu. Jedna z geografických rarít je *La terra di nessuno*, zem nikoho. Je to územie s rozlohou 152 m² a nepatrí ani Taliansku, ani Vatikánu. *Zem nikoho* sa dá vidieť v celku z väčšej vzdialenosti. Je ňou Corridoio di Castello (Hradný koridor), postavený v 13. storočí pápežom Mikulášom III., ktorý sa tiahne od Anjelského hradu, bývalého mauzólea cisára Hadriána, až do Vatikánu. V stredoveku slúžila táto úzka spojnica ako úniková cesta pre pápežov z Vatikánu do Anjelského hradu.

Aj keď veľké množstvo turistov do Ríma priletí, počas pobytu vo Vatikáne sa nemusíte báť, že by vám spadlo lietadlo na hlavu, pretože prelety nad Vatikánom sú zakázané.

Hoci sa neodporúča vybrať sa do Vatikánu autom, pretože ich počet je tu obmedzený a možnosť parkovať je výsada vatikánskych zamestnancov a obyvateľov, tento miništát vlastní 12 benzínových púmp. Vatikánske autá majú označenie *V* alebo *SCV* (Stato Città Vaticano). Podpichovační Rimania si však údajne pri tejto značke občas vzdychnú „Se Cristo Vedesse...“ Keby tak Kristus videl...

NAJKRATŠIA TRAŤ SVETA

Kto by sa chcel vybrať do Vatikánu vlakom, nie je to nemožné, no musel by mať obrovské šťastie. Vatikánske železnice to-

tiž nemajú stály cestovný poriadok. Vatikánska železničná sieť je nepochybne najkratšia na svete. Má celkovú dĺžku 1270,41 metra, pričom trať vedie z Vatikánu na Stanicu sv. Petra v Ríme. Na samotnom území Vatikánu je však len 800 metrov koľají, no jedným smerom sa dá prejsť vlakom cez Vatikán len necelých 400 metrov, pretože ide o dvojkolejovú trať. Všetky vlaky z Talianska na územie Vatikánu ťahá ako za starých čias malá parná lokomotíva. Po Vatikánskych železničiach pravidelne dodávajú do Vatikánu z Talianska tovar nevyhnutný pre chod tohto miništátu. Talianske železnice udržiavajú v neustálej pohotovosti niekoľko salónnych vozňov, ktoré sú pripravené v prípade potreby ponúknuť na prevoz pápeža.

Ďalšou dopravnou raritou Vatikánu je jediná železničná stanica. Budovu dal postaviť Mussolini a v roku 1933 ju daroval pápežovi. *Cukriková stanica*, ako ju volajú niektorí turisti, je postavená z ružového, zeleného a žltého mramoru. Pápež Pius XI. hovoril, že je to „najkrajšia železničná stanica sveta“.

HALÓ, TU PÁPEŽ

Ak si niekto myslí, že „tip-top“ telefónna sieť má niektorá z ekonomických veľmocí, mylí sa. Toto prvenstvo podľa expertov patrí Vatikánu, ktorý má vraj najdokonalejšiu telefónnu sieť. Už v roku 1886, teda len 10 rokov od zostrejenia prvého telefónu Alexandrom Grahamom Bellom, mal Vatikán ako prvý štát sveta vlastnú telefónnu ústredňu, o päť rokov skôr, ako bola prvá telefónna ústredňa nainštalovaná v USA.

V prepočte na počet obyvateľov má Vatikán hustejšiu telefónnu sieť ako akékoľvek mesto sveta. Do Vatikánu denne smeruje okolo osemnásttisíc zahraničných telefonátov. Toto číslo pred Vianocami stúpne na dvadsaťpäťtisíc hovorov denne. Jedným z aktívnych užívateľov telefónnej siete miništátu je aj

jeho súčasná hlava pápež František. Do dejín však nevošiel štátnickými telefonátmi, ale volaním jednoduchým ľudom, aby ich posilnil v ich ťažkom živote, či neraz len tak otcovsky pozdravil...

ŠPIČKOVÁ POŠTA

Aj vatikánsky poštový systém sa považuje za najlepší na svete. Bol založený v roku 1929, no prvý poštový úrad Vatikánu vznikol už v 14. storočí. Vtedy išlo o *pony-express*. Dnes je hlavná budova pošty umiestnená hneď za hlavným vchodom do Vatikánu pri Bráne sv. Anny. Ročne ním prejdú asi 2 milióny listov, 6 miliónov pohľadníc a 15-tisíc balíkov. Keďže je vatikánska pošta rýchla a spoľahlivá, tak mnohí Rimania uprednostňujú vatikánsku poštu pred talianskou.

Bilancia pošty ja každoročne v pozitívnych číslach. Je to najmä vďaka známkam, ktoré sú vyhľadávaným suvenírom v rôznych zbierkach. Iba raz sa vatikánski poštári vo svojich výpočtoch pomýlili. Bolo to vo Svätom roku 1975, keď zostalo nepredaných takmer milión známok.

Aj jedna z najúžasnejších zbierok vo Vatikáne sa týka pošty. Sú to milióny listov zaslaných do Vatikánu od mnohých svetových osobností. V roku 1981 sa vystavilo vo Vatikánskych múzeách 236 vzácných listov. Bola medzi nimi i žiadosť Henricha VIII. o rozvod s Katarínou Aragóňskou. Je to pergamen široký 60 a dlhý 90 cm. Bol adresovaný pápežovi Klementovi VII. a podpísaný 75 podpismi so 75 pečatami. Boli tam aj listy od Galilea, Koperníka, Napoleona, Erazmusa, Voltaira, Michelangela, mnohých kráľov a svetových vládcov.

DETI

Prirodzene, že každý pápež v moderných dejinách dostáva obrovské množstvo listov a pozdravov. Bezpochyby najmilšie sú tie od detí. Mnohé z nich vyvolali úsmev nielen na tvári pontifika, ale aj verejnosti, pretože hlava Cirkvi sa s obsahom niektorých pozdravov podelila s celým svetom. A tak sa svet dozvedel aj dvoch milých listoch, ktoré poslali deti sv. Jánovi Pavlovi II. Školáčik napísal: „Keď si večer líham, mám strach, lebo sa mi snívajú hrozné sny. Prosím ťa, povedz Bohu, aby mi posielal v noci lepšie filmy.“ Milý bol aj list 9-ročného dievčatka z Bostonu: „Pán Svätosť, moja mama mi povedala, že ma priniesol bocian. Keď sa narodil môj braček, tiež ho priniesol bocian. Drahý pápež, mohol by si dohodnúť

John F. Kennedy ako anjel (vpravo)

s Bohom, aby moja mama mala nabudúce už normálny pôrod?“

A keď sme už pri pôrodoch – viete, že aj napriek tomu, že vo Vatikáne žijú a pracujú aj ženy, vo vnútri štátu sa podľa dostupných informácií nikdy nenarodilo nijaké dieťa?

SMUTNÉ PRVENSTVO

Nulová pôrodnosť však nie je na príčine asi len tisícky obyvateľov Vatikánu, z ktorých len polovica má aj vatikánske občianstvo. Nikto sa totiž nerodí s právom na vatikánske občianstvo. To môže byť len udelené. Okrem pápeža sú vatikánskymi občanmi všetci kardináli, aj keď žijú inde vo svete.

Hoci je Vatikán miništát s nevelkým počtom obyvateľov, má aj jedno smutné prvenstvo. V prepočte na obyvateľa je tu najvyššia kriminalita na svete, pričom je až dvadsaťkrát vyššia ako v Taliansku. Pod túto smutnú štatistiku sa v drvivej miere podpisujú rôzni zloději a vreckári, ktorých sem priťahujú miliónové hufy turistov a pútnikov z celého sveta. Na jedného Vatikánčana pripadá ročne vyše 8000 tisíc turistov. Pre ilustráciu – druhé je v tomto meradle Francúzsko, kde na jednu hlavu príde iba 1,26 turistu. Aj preto je vo Vatikáne až 250 policajtov, ak rátame aj stovku členov Švajčiarskej gardy.

APOŠTOLSKÝ PALÁC

Po príchode na Námestie sv. Petra je každý uchvátený nielen Berniniho kolonádou, ale najmä Bazilikou sv. Petra. Po chvíli sa však každý zahľadí aj na Apoštolský palác, v ktorom bývajú a pracujú pápeži, pravda, ten súčasný tam len pracuje. Mnohým návštevníkom vtedy preblesne hlavou: Čo práve robí Svätý Otec? A kde sedí?

Pracovňa pápeža sa nachádza na treťom poschodí. Je to jedna z 1500 miestností, ktoré sú v Apoštolskom paláci. Tie využívajú pracovníci kúrie. V paláci je okrem množstva miestností aj takmer 200 schodísk a 20 nádvorí, a to všetko na ploche 55 tisíc štvorcových metrov. Upratovacím čatám veru nie je čo závidieť...

No vari ešte menej závideniahodnú prácu majú umývači okien Apoštolského paláca. Palác má spolu totiž 12 523 okien!

A práve cez jedno z týchto okien, prirodzene, že len teoreticky, bolo možné vidieť 10. marca 1962 prekvapenú tvár vtedajšej prvej dámy USA Jacquelyny Kennedyovej. Vtedy sa totiž na súkromnej audiencii dozvedela od pápeža Jána XXIII., že jej manžel John Fitzgerald, ešte ako mladý študent stál ako model sochárke Irene Wileyovej. A tak sa podobizeň J. F. Kennedyho nachádza v podobe okridleného anjela pri sv. Terezke z Lisieux...

Spracoval PAVOL PRIKRYL

Snímka: archív

Výkrik, ktorý zachránil obelisk pred skazou, sa stal symbol „neposlušnosti“ za spoločné dobro

Vodu na laná!

Najpôsobivejší a najčastejšie využívaný prístup na vatikánske Námestie sv. Petra vedie z Ulice zmierenia, z Via della Conciliazione.

Názov Ulica zmierenia vznikol ako reakcia na podpísanie Lateránskych zmlúv vo februári 1929 medzi Talianskom a Svätou stolicou, čo sa pokladalo za „akt zmierenia“.

Čím väčšmi sa blížite po tejto slávnej ulici k Svätopeterskému námestiu, tým väčšmi sa vám námestie s kolonádou otvára. Netreba ani veľkú predstavivosť či letecký pohľad, aby vám spojením Ulice zmierenia a Berniniho kolonádou na Námestí sv. Petra vznikol symbolický kľúč.

NÁRUČ CIRKVI

A zrazu stojíte na najznámejšom námestí sveta. Je todominantný priestor Vatikánu a je dielom významného architekta, sochára a maliara talianskeho baroka Giana Lorenza Berniniho. Stavbu mu zadal v roku 1656 pápež Alexander VII., ktorý chcel pretvoriť architektonicky nevyhovujúce priestranstvo pred Bazilikou sv. Petra. Výsledkom Berniniho práce, dokončenej v roku 1667, je unikátny a monumentálny priestor, tvorený po oboch stranách elegantnou elipsoidnou kolonádou, radiacou sa k svetovým skvostom.

Výsledný vzhlád kolonády má aj duchovný rozmer. Sám Bernini prirovnával kolonádu k „náručiu Cirkvi prijímajúcej všetkých veriach, ktorí prichádzajú na toto miesto, aby upevnili svoju vieru“.

CALIGULOVA TROFEJ

Uprostred Námestia sv. Petra sa týči monolitický egyptský obelisk z červe-

ného granitu. Je vysoký 25, 5 metra, s podstavcom a krížom na vrchole dosahuje výšku štyridsaťjeden metrov. Hmotnosť obelisku je 331 ton.

Obelisk z 13. storočia pred Kr. dal v roku 37 previezť z Heliopolu do Ríma cisár Caligula. Umiestnil ho uprostred rímskeho cirkusu, ktorý sa dokončil až za vlády cisára Neróna, a preto dostal jeho meno.

Obelisk tu stál až do roku 1586. Rok predtým sa pápež Sixtus V. rozhodol skrášliť Rím a tak dal previesť obelisk pred Svätopeterskú baziliku. Na prevoz a vztýčenie obelisku sa vytvorilo 500 plánov, z ktorých sa vybral návrh architekta Domenica Fontanu. Celá realizácia trvala rok a je popísaná vo Fontanovej knihe *Della Trasportazione dell' Obelisco Vaticano et delle Fabriche di Nostro Signore Papa Sisto V.*

AQUA ALLE FUNI!

Samotné dvíhanie obelisku na sa konalo 10. septembra 1586. Na vyzdvihnutie obelisku bolo treba 900 mužov, 140 koní, stoviek metrov konopných lán, niekoľko desiatok kladiek a navigákov. Keďže riziká pri dvíhaní ťažkého obelisku boli veľké, vydal sa rozkaz, že všetci tí, ktorí budú v tom čase na námestí, musia byť ticho. Najmenší zvuk, hoci aj detský plač, sa mal potrestať smrťou, a preto sa postavila šibenica a počas celej akcie bol na námestí prítomný aj kat.

Za ohromného ticha sa začal dvíhať obelisk. Už bol skoro na mieste, keď sa začal ozývať praskot. Konopné povrazy pod veľkým tlakom a pod vply-

vom horúčavy začali praskať. Pád monolitu na zem a jeho rozbitie sa zdalo neodvratné. A vtedy do ticha námestia, aj napriek zákazu pod trestom smrti, zaznel mohutný hlas: „Aqua alle funi!“ Vodu na laná! Hlas patrilo námornému kapitánovi Benedettovi Brescovi, Ligúrčanovi, ktorý si uvedomil, že keď sa konopné laná polejú vodou, neroztrhnú sa. Nie je dôležité, či Ligúrčan vykrikol radu v svojom rodnom nárečí (*Deghe l'aegua ae corde!*) či „spisovne“. Jeho výkrik a následné polievanie lán vodou však zachránilo obelisk pred skazou.

DODNES PLATNÉ VÝSADY

Kapitána Bresca síce okamžite zatkli a predviedli pred pápeža Sixta V., ale ten okamžite šikovného námorníka nielenže omilostil, ale okrem vysokého dôchodku mu udelil aj značné výsady: jeho lode mohli plávať pod pápežskou vlajkou. Navyše, on a jeho dediči získali výsadné právo predávať na Kvetnú nedeľu na Námestí sv. Petra ratolesti. Táto výsada platí dodnes a Brescovi potomkovia sú aj v súčasnosti výsadní dodávatelia palmových ratolestí počas osláv Kvetnej nedele vo Vatikáne.

Výkrik *Aqua alle funi!* sa stal symbolom protestu proti mocenským nariadeniam. Vyzdvihuje odvahu a statočnosť toho, kto sa bez ohľadu na osobné dôsledky rozhodne kvôli spoločnému dobru porušiť aj prísne nariadenia.

Žiaľ, nie je veľa tých, ktorí zvolajú *Aqua alle funi!*, vetu, ktorá má zabrániť veľkej nespravodlivosti či pomôcť presadiť spoločné dobro.

PAVOL PRIKRYL
(Snímky: P. P., net)

Nadkonfesionálna výstava liturgických textílií prináša najstaršie dochované odevné artefakty

Liturgické textílie

Slovenské národné múzeum – Historické múzeum pripravilo na Bratislavskom hrade veľmi zaujímavú výstavu v kurátorskej koncepcii Aleny Piatrovej a Evy Hasalovej *Paramenty – liturgické textílie*. Výstava potrvá až do 17. januára 2016.

Predmety používané pri liturgii vždy patrili k najvzácnejšej výbave kresťanských chrámov. Ich nezastupiteľná úloha v náboženských obradoch sa navonok symbolicky zdôrazňovala použitím drahocenných materiálov a náročných umelecko-remeselných techník. Popri zlatníckych liturgických predmetoch predstavoval v chrámovej výbave osobitnú skupinu liturgický odev a textílie zahŕňajúce odevy kňazov používané pri bohoslužbe a tiež všetky ďalšie textilné predmety, ktoré sa používali priamo pri bohoslužbe alebo ako dekorácia v kostole. Zvyknú sa označovať spoločným názvom *paramenty* – odtiaľ pochádza aj názov výstavy.

KONFESIONÁLNA PESTROŠŤ

Výstava prezentujúca viac ako dvesto predmetov zo zbierok viacerých múzeí a cirkevných inštitúcií, prináša prehľad typológie odevov a textílií, ktoré majú špecifickú funkciu: v zložitom systéme cirkevných obradov prispievajú k vytváraniu atmosféry tajomna, posvätna. Predstavené sú v kontexte ich pôvodného určenia, teda vo väzbe na nositeľa a obradnú príležitosť.

Prostredníctvom liturgických odevov a textílií výstava poukazuje aj na kon-

Biskupská rukavička, 18. storočie

fesionálnu rôznorodosť Slovenska. Spracované sú nielen odevy a textílie väčšinovej cirkvi na Slovensku – rímskokatolíckej –, ale aj pravoslávnej, gréckokatolíckej a evanjelickej cirkvi augsburského vyznania.

Koncepcia výstavy prináša základné typologické varianty liturgického odevu a textílií vo väzbe na ich nositeľa v rozdielnych cirkevných prostrediach a v súvislosti na príležitosť ich používania. Rozčlenená je do viacerých sekcií, sledujúcich používanie bohoslužobných odevov s prihliadnutím na cirkevnú hierarchiu – diakon, kňaz, biskup – a na vybrané cirkevné obrady – bohoslužba, pohreb, procesia a pod.

OJEDINELÉ ARTEFAKTY

Rímskokatolícka cirkev a cirkvi byzantského obradu – Gréckokatolícka a Pravoslávna, vytvorili zložitú tradíciu rôznych typov a druhov odevov a textílií, ktorých cieľom je zdôrazniť centrálnu úlohu kňaza pri liturgii, čo v minulosti neraz sklzlo až do teatrálného efektu a estétstva.

Oprostenie od tejto vizuálnej pestrosti sa stalo programom protestantských cirkví. Dôraz kladený na slovo Božie priniesol nové estetické princípy, ktoré sa odrazili nielen vo vzťahu k výtvarnému umeniu, ale aj k bohoslužobným rúcham. Samotná inštalácia výstavy zdôrazňuje aj tieto aspekty teologického prístupu k bohoslužobným rúcham.

Vďaka aktuálnej výstave má verejnosť možnosť spoznať takmer neznáme textilné a odevné pamiatky spája-

júce sa s územím Slovenska. Práve odevy a textílie používané pri bohoslužbách predstavujú najstaršie dochované odevné artefakty, ktoré sú pre nás aj teraz svedectvom vývoja textilných techník, textilných remesiel, ale aj textilného priemyslu. Viaceré vystavené textílie a odevy sú v rámci Slovenska ojedinelými umelecko-remeselnými artefaktmi, ako napríklad stredoveké tkaničky a výšivky kazúl zo Spišskej Kapituly, barokové výšivky na pontifikálnych odevoch a textíliách zo zbierky Nitrianskeho biskupstva a z Katedrály svätého Martina v Bratislave.

HONOSNÍ SVEDKOVIA

Kolekcia diel na výstave potvrdzuje, že liturgické odevy a textílie používané v rámci liturgie patria k honosným a reprezentačným prácam textilného a krajčírskeho remesla, ktoré sa opodstatnene uchovávali, chránia a prezentujú v našich múzejných inštitúciách. V tejto súvislosti výstava vyzdvihuje a obracia pozornosť verejnosti na málo známu oblasť ochrany pamiatok, ktorú predstavuje reštaurovanie textilu a odevu, disciplíny, ktorá má v SNM – Historickom múzeu v Bratislave dlhoročnú tradíciu.

K výstave vyšiel aj reprezentačný katalóg, ktorý sa dá kúpiť na Bratislavskom hrade alebo v predajniach Spolku sv. Vojtecha.

ALENA PIATROVÁ, EVA HASALOVÁ

Španielska maliarka Maria Jesus Rivero všetko buduje na svetelnom kontraste

Transcendentálne dimenzie

Slovenský básnik, esejista a prorok kultúry, ktorá prestáva rozumieť sama sebe, nakoľko stratila večitý kompas, Milan Rúfus, sa v jednej zo svojich hlbinných esejí zamýšľa nad významom pôvodu človeka, nad jeho regionalitou, ktorá obohacuje univerzálnosť ľudskej skúsenosti.

Milan Rúfus doslova hovorí, že každý na svojej obuvi nesie prach domova a bolo by hanebné, keby sme ním pohrdali a predstierali, že sme čosi iné, ako sme, rovnako ako by bolo priveľmi pyšné si na tomto prachu zakladať a povyšovať ho na absolútno. Hovorí tiež, že všetky metropoly sveta žijú z dodávok zo všetkých kútov sveta a práve toto tvorí pestrosť a krásu stvorenstva.

Práve na tieto Rúfusove slová som si spomenul, keď som dostal pozvanie povedať pár slov k aktuálnej tvorbe španielskej maliarky MARIE JESUS RIVERO (na obr.), ktorá na Slovensko priniesla výnimočné dary svojej domovskej kultúry.

ODHAĽUJÚCI PARADOX

Prvý raz som sa s jej tvorbou stretol v roku 2013 ako kurátor medzinárodného sympózia *Ora et Ars* na Skalke pri Trenčíne. Starý benediktínsky kláštor so svojou jaskyňou a kaplnkou sa stal miestom zvláštnej synergie umenia a spirituality, ktorá zarezonovala aj v srdci a vizualizovanom, zviditeľno-

vanom mystériu autorkinej tvorby. Nakoľko som jej dielo dovedy poznal len okrajovo a z druhej, najmä internetovej ruky, pracovne som jej autorský štýl vtedy glosoval ako mystický alebo transcendentálny realizmus so silnou svetelnou expresiou a zúženou farebnou skladbou.

Pravda, spojenie realizmus a mystika, objektívne vnímateľný svet vecí neviditeľných, ale skôr tušených, imaginovaných, snívaných, to všetko má paradoxnú povahu. No čo iné, ak nie paradox, dokáže odhaliť podstatu stvorenia a všetkého, čo nás nad-zmyslovo presahuje, čo je za zmyslami a dáva pomínutelným vnemom neodmysliteľný zmysel? Ak teda môžem voľne parafrázovať definíciu paradoxu podľa Gilberta K. Chestertona.

To, čo si práve na Skalke Mária definovala ako istú výtvarnú teológiu, spustilo intenzívnu myšlienkovú, estetickú a obrazovú lavínu odkryvania duchovných dimenzií európskeho ducha, aj keď hľadanie tejto identity v čase sekularizačných bludov a relativizácie posvätného pôsobí temer ako prežitok. Ja však hovorím, že práve tu je nádej, šanca, výzva: nedať sa vtiesnať do konzumného naprogramovania a iba fyzickej reprodukcie vlastnej existenciálnej prázdnoty. Bez vertikálnej dimenzie naša rozpínavosť, tváriaca sa ako pokrok, praskne v civilizačnom obžerstve.

HODNOTY HISPANICITY

Ale rád by som sa vrátil k Rúfusovej vízií sebazáchovnej regionality, ktorá nie je obmedzením, ale službou celku, obci, obcovaniu, teda tomu spoločenskému gestu, v ktorom Dominik Tataraka vzhladol kolísku všetkej ľudskej kultúry.

Mária Jesus Rivero pochádza z Granady, ale časť svojej mladosti a štúdiá prežila na se-vernom konci Španielskeho kráľovstva, v Astúrii a v jeho kultúrnej mekke, v Oviede. Myslím si, že ten konflikt (ale aj symbiózu) medzi hispanicitou a európanstvom svojho času excelentne popísali dvaja kľúčoví filozofi a esejisti Miguel de Unamuno na jednej strane, a na strane druhej José Ortega y Gasset. Ak odhliadneme od historických súvislostí, obaja až do hĺbky národného podvedomia popísali španielsku dušu, letoru, temperament človečieho jednotlivca i ľudového spoločenstva. Prvý v jeho tragickej existenciálnej podobe, druhý v apoteóze society, ktorú nie je možné v jej ambíciách slobody umlčať. Obaja títo muži boli pre mňa východiskom zamyslieť sa nad hodnotou hispanicity, týmto prachom na Máriinej obuvi.

Ako učiteľ literatúry som svojho času prepadol zlatému veku španielskej drámy, vyznačenej menami ako Lope de Vega a Pedro Calderón de la Barca, ktorý vnímal život a svet ako divadlo snov. Ani Cervantes, čo ako realistický a zemitý, nestratil zmysel pre vzdušné zámky a pre troskotajúci, predsa však potrebný idealizmus.

Neskôr som si objavil výnimočné, vášnivé aj bolestivé texty Federica Garcíu Lorcu, ktoré som dokonca recitoval. A musím sa priznať aj k slabosti

»»»

Spiaci anjeli

pre gongórizmus, teda patetický a významovo zahltený jazyk na pomedzí významovej hermetiky. Od čias rekonkvisty (ktorá skoncovala s islamským kalifátom v Cordóbe) a čias rekatolizácie, ktorá dala Európe výnimočných svätcov Sv. Ignáca z Loyoly, Sv. Jozefa Kalazánskeho, ale aj mystikov rehoľného života – Sv. Jána z Kríža a sv. Terezu Avilskú, tento obrovský vzmach spirituality obdivujem aj v tvorbe španielskych barokových majstrov El Greca, Velázquez, Zurbarána a Murilla. Do umenia priniesli nebývalú duchovnú exaltáciu, pompéznou formou, zmysel pre antitézu okázalosti a prostej vecnosti, vizuálnu dychtivosť, majstrovstvo v materiách.

ŠPANIELSKA VÁŠEŇ

Nech sa akokoľvek uberal duch španielskeho umenia, nikdy nestratil oheň vášne a temperamentu – či už máme na mysli Goyove úzkostné *pintura negra* z *Domu hluchého* alebo jeho grafiky s exaltovanou humanitou vojnových čias, alebo aj ďalšie vyslobodzovanie výtvarnej formy u Picassa, fyziologicky modernistického Miróa či v surreálnej a snovej podobe Dalího. A tak by sme mohli pokračovať cez roztopašnú hravosť Gaudího až po informálne projekty Antoniho Tapiésa, ktorý do tradičného výtvarného umenia vniesol záujem o textúry, hmoty, prvky nevýtvarného charakteru: *pintura matérica*.

Rovnako ako tento skvelý príbeh výtvarnej hispanicity ma zaujal pohyb v kinematografii od Anadalúzskeho psa cez Buñuela (komentujúceho religiózny snobizmus buržoázie a temné, pudové vrstvy povrchnej zbožnosti) a Carlosa Sauru (nasvecujúceho rituály a tenzie v medziľudských vzťahoch) snáď až po Almodóvara s jeho kriklavým svetom ženských trápení a pohlavnej identity.

A keď už hovorím o týchto kultúrnych znakoch Španielska, nedá mi nespomenúť dôverný kontakt s hudbou Manuela de Falla či s flamencovými crossovermi fenomenálneho gitaristu Paca de Lucia. Páči sa mi, ako oblasť Andalúzie, najmä prienik arabskej a európskej hudobnej tradície, na starých nástrojoch interpretujú ľudia vôkol Jordiho Savalla a jeho združenia Hesperion. A keďže mám slabosť aj pre keltského ducha, milujem gajdistov z Galície, najmä Carlosa Nunéza a Cristinu Pato. V kraji pútnikov do Santiaga de Compostela sú tieto tradície dodnes veľmi živé.

KULTÚRNA TEATRÁLNOSŤ

Španielsko je kultúrne pestré a mnohotvárne, nejestvuje jeden jediný po-

Tanec II

hľad na pravdu o jeho mentalite, napriek tomu niektoré aspekty tvoria, teda aspoň v mojich predstavách, akýsi invariant, základ, osobitý vklad hispanicity. V každom umeleckom druhu je to jasne definovaná výrečnosť, spontaneita, neskrývaná emocionálna energia.

Nepoznám iných umelcov, ktorí by si tak žiarlivo strážili záujem publika, čo na Slovensku – s výnimkou marketingových mágov – nebýva bežné a u nás v tomto smere funguje skôr akási odaná pasivita.

Na španielskej umeleckej scéne ma veľmi presvedčivo oslovuje kultúrna teatrálnosť, záľuba v rituáloch, vytrženie na hranici nadšenia a vášne a v neposlednom rade aj úplne iná tolerancia na bolesť. Znovu som si to uvedomil v ktorúsi nedelňú večeru v dedinke Mijas vysoko v horách počas koridy. Caballerov a flamenco tanečnice v horiacich šatách s kastanetami v dlaniach krátko vystriedala obradná zabíjačka. Výtvarné vytrženie, flitre, nádherné kroje, dychovka, zápas, krv a smrť v rozpálenom piesku. Kým slovenská duša z takejto dramatickej narácie uteká, do-

máci skandujú a povzbudzujú picadorov pri každom vbodnutí piky do krčných svalov býka. Kapitulácia nie je hanebnou porážkou, ale tancom odvahy nad priepasťou zmaru a ničoty.

PIKTORIALITA

Práve čosi z týchto vrodenej horúčok a ponorného prameňa vášne, vytrženia, úzasa a exaltácie nachádzam aj v maliarskych mystériách Marie Jesus Rivero. Je zaujímavé, že táto energia sprevádza aj tú časť jej tvorby, ktorá nemá explicitne mystické zameranie. Myslím teraz na obrazy krajiny v rôznych variantoch ročných období, na veduty Ovieda a iných miest, na maríny s nekonečnou hladinou Atlantiku či Stredozemného mora a žeravou guľou slnka, na pohľady do akvárií, na premeny ohňa, na textúry vody, vzduchu, vetra, atmosféry. Vo všetkých týchto žánroch autorka opúšťa konvenčnú optiku tradicionalistov a všetko buduje na svetelnom a tonálnom kontraste, na viacvrstovosti maľby, na priznanej procesualnosti a na forme, ktorá nie je samoúčelná, lebo aj v zúženej farebnej sklad-

be slúži nielen vyjadreniu o vizuálnom svete, ale ešte viac otázke, ako je možné toto vpečatanie stvoreným svetom vyjadriť, artikulovať, vyzápasit' bez zbytočných epických barličiek a uvravenosti.

Koncentrovaná obrazovosť, piktorialita – to je najpodstatnejší objav Máriiných múz a je jedno, či poletujú ponad Vrátnu a Terchovú alebo ponad hory a vrchy Astúrie až po Biskajský záliv s nekonečnými prílivmi a odlivmi večnosti, ktorej neubúda.

BDELÁ OBRAZOVOSŤ

Pochopiteľne, najkoncentrovanejšie premýšľanie o zmysle sveta a stvorenia sa javí z nateraz ostatnej tvorby autorky, kde obraz sa stáva predĺženou rukou snád' až teológie, eschatológie, evolučného pátrania za povrchom a fazónou, hľadania účelu aj mimo fyzikálnej racionality.

Pravda, vonkoncom nejde o nejaké estetizovanie či ilustrovanie vieroučných téz, fráz, floskúl a náboženských klišé. Mária vždy udržuje bdelú obrazovosť svojho oduševneného premýšľania, precit'ovania, intuitívneho ohmatávania a hlbkej meditácie.

Jej predstava východiskového bodu genézy, okamihu Alfa, a finálnej situácie v návratnej harmónii bodu Omega, aj s derivátmi personifikovaých síl svetla a temnôt, ktoré nezvíťazia, mi nevdojak pripomenulo básnickú a zároveň striktnu vedeckú víziu francúzskeho palentológa a jezuitu Pierrea Teilharda de Chardin. Bol to práve on, kto zazrel ohromný prienik stvoriteľského gesta a stále neukončenej evolúcie, ktorú nazval kristogenézou, teda stávaním sa kozmického Krista napriek všetkým ruptúram, kataklizmám, utrpeniu a ostatným javom entropie – takého stavu energie, ktorá sa už nedokáže pozitívne premieňať. To pred vekmi z lásky počaté stávanie sa videl vo všetkých formách hmoty, v materiálnom a fyzikálnom svete, v oblasti fosílií, ale aj vo svete elementárnych častíc, ktoré podľa neho drží pohromade sila lásky. Aj preto všetko hmotné označoval atribútom svätosti.

Mária v svojej obrazovej poetike vidí v materiálnom stave súčasnej civilizácie skôr úpadok, dekadenciu, podliehanie silám zla a pokušenia byť ako bohovia, aj keď bez obeť a pokory. V Máriiných obrazoch je tento evolučný vzmach odhmotnený, dematerializovaný. Usiluje sa dovidieť skôr na odvrátenú stranu civilizačného šťastia, ktoré sa ukázalo ako nafúkaná ilúzia. Ak v galaktickom pohybe časovo-priestorových štruktúr používa personifikáciu, zo-

Transendentálne dimenzie IV

sobnenie v podobe anjelov, patriarchov, prorokov a Knihy, v ktorej je to všetko naveky spísané, tak najmä kvôli viere, že za zástenou nášho vedomého života prebieha duchovný zápas, ktorý nedokážeme zobrazit' inak len prostredníctvom našej fyzikálnej skúsenosti z tohto sveta.

ROZKOŠ Z OBRAZOV

Pochádzam z rodiny psychiatrov, tak som trochu pričuchol aj k niektorým psychoterapeutickým technikám. Páči sa mi liečba slovom, logoterapia Viktora E. Frankla, a rovnako technika katalitického prežívania reality prostredníctvom obrazov, teda na neverbálnej úrovni. Deje sa to tak, že v stave svalového uvoľnenia, na polceste medzi bdením a spánkom, imaginujete obrazové deje: napríklad putujete proti prí-

du horského potoka až k vyvierajúcej niekde v lese, v jaskyni, v hĺbke zeme. Vo chvíli, keď sa na túto cestu odhodláte, už nič nebolí, voda je nádherne vlhká, zem vás prijíma, v tóni kričia a kameňov cítite dychtivosť pokoja a vyrovnania. Keď sa obraz zosilní, chceli by ste tam zostať naveky. Taká rozkoš dokáže vykvitnúť z obrazov!

Je pravda, že na počiatku bolo Slovo, ale ono sa zjavuje práve v obrazoch. Podobne ako eucharistický chlieb a víno sú obrazom obeť. Mária Jesu Rivero maľuje, ak to môžem povedať so všetkou vážnosťou, na obraz Boží, lebo tak sme boli zamýšľaní a milovaní. Svetlá jej obrazov planú v štruktúrnom šere a v tme. Nasvecujú a posväcujú nádej, že Láska pretrvá fyzickú konečnosť. Omnia vincit amor!

MARIÁN KVASNIČKA

Múdry neschybí – inzeruje vo VOXe

**Miesto pre
váš
inzerát**

Objednávky:
vox@prikryLsk 0915 793 811

UMENIE DUCHA - Návrat súčasného umenia do chrámu

Dokument Slovensko, 1980-81

V jezuitskej Kaplnke Sedembolestnej Panny Márie v Piešťanoch pokračuje projekt pod názvom *UMENIE DUCHA – Návrat súčasného umenia do chrámu*. Projekt vytvára priestor pre diela súčasného umenia, ktoré odzrkadľujú kresťanské poslanstvo. Navracia ich do chrámu, kde kvalitné súčasné umenie – z rôznych dôvodov – často chýba.

Leto je čas prázdnin a dovoleniek. O potrebe oddychu, ktorý nie je len zbytočným luxusom, ale dôležitým časom na zastavenie sa a načerpanie nových síl, sa dozvedáme od samotného Ježiša. V Biblii sa dočítame, že Ježiš sa pred začiatkom svojho verejného pôsobenia odobral do samoty, kde strávil štyridsať dní v modlitbe na púšti. Do ústrania sa odobral aj potom, ako sa dozvedel o s'atí Jána Krstiteľa, ktorého narodenie si v liturgickom kalendári pripomíname 24. júna. Svojim vyčerpaným učeníkom tiež hovorí: „*Pod'ite vy sami do ústrania na pusté miesto a trochu si odpočinite*“ (Mk 6,31). A všetkým nám adresuje slová: „*Pod'ite ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení, a ja vás posilním*“ (Mt 11,28). Vedieť prijať toto pozvanie, dopriať si oddych a radosť zo života v uponáhľanom svete je dôležitou potrebou, na ktorú myslel Boh aj vtedy, keď ustanovil nedeľu ako deň odpočinku. Rešpektovanie potreby oddychu nám umožňuje žiť naplno a zvládať povinnosti s väčšou ľahkosťou a radosťou.

JOZEF SEDLÁK, kto-rý sa venuje dokumentárnej fotografii, zachytáva rehoľnú sestru na výlete vo Vysokých Tatrách, a to v obdobe normalizácie, keď boli rehoľníčky vytlačené na okraj spoločnosti a svoje poslanie ohlasovať Božie kráľovstvo museli realizovať často tajne. Stretnúť rehoľníčku v habite na verejnosti, mimo kláštora, nebolo také bežné ako teraz. Fotografiu je teda možné vnímať aj ako poctu ťažkému životu zasvätených v čase komunisticko-ateistického režimu s jeho reštrikciami. To všetko je v kontraste so slobodou, ktorú prináša kresťanstvo. Na fotografii ju symbolizujú hory ako symbol niečoho majestátneho, čo nás presahuje.

Jozef Sedlák si spomína na príbeh, ktorý sa viaže k vzniku tejto fotografie: „*Fotografia rehoľnej sestry je len jedna spomienka z dokumentárneho príbehu, ktorý som zaznamenával počas výstupu na Priečne sedlo vo Vysokých Tatrách. Na fotografii je sestra Consilia Vašáková. Spolu s ňou boli na túre aj sestra*

Jiřina, sestra Dobromila a priateľ Jozef. Sestry boli z rádu školských sestier v Kroměříži. Zoznámili sme sa v charitnom dome v Starom Smokovci a po vzájomnom žartovaní nad ich poslaním „modliť sa v tichu kláštorov“ dohodli sme sa na spoločnom výlete. Netušili sme, aké sú vyšportované. V tom čase nebolo zvykom stretnúť rehoľné sestry v habite na dovolenke v takom náročnom teréne. Tento skrytý význam a kontrast ma zaujal, preto som ich postupne fotografoval – tri rehoľné sestry putujúce tatranskou dolinou, prekonávajúce reťaze a odpočívajúce. Fotografie som dvadsať rokov uchovával v rodinnom albume ako spomienkové turistické fotografie. Až po Nežnej revolúcii som ich objavil ako zabudnuté obrázky z „rodinného albumu“ a spolu s osobnými spomienkami. Aj napriek tomu, že je čiernobiela a pochádza z archívu, fotografia sestry Consilie má v sebe mnoho farebných odtieňov súčasnosti.“

*Kto stratil majetok, nestratil veľa.
Kto stratil slobodu, stratil mnoho.
Kto stratil vieru, stratil všetko.*

SVEDECTVO

ČASOPIS TABUIZOVANÝCH FAKTOV

Literát Peter Cabadaj v svojej spomienke vzdáva hold básnikovi Jankovi Frátrikovi

Katolícky básnik v premenách času

JÁN FRÁTRIK. Básnik katolíckej moderny, prekladateľ francúzskej a nemeckej poézie, literárny vedec a historik, pedagóg, ale predovšetkým človek. Pred pätnástimi rokmi – 31. júla 2000 – nás predišiel do večnosti.

V druhom, prepracovanom a doplnenom vydaní *Slovníka slovenských spisovateľov* z roku 2005 (Valér Mikula a kolektív) sa Ján Frátrik vytratil úplne. Z ťažko pochopiteľných dôvodov sa „nezmestil“ do zoznamu 696 hesiel, tvoriacich rozhodujúcu obsahovú líniu spomínaného slovníka. Čo na tom, že bol vyše 60 rokov prítomný v slovenskej literatúre ako básnik, literárny vedec a historik, prekladateľ, prosto človek, pre ktorého písať znamenalo pracovať?! *Scribere est agere*. Úplne odignorovať jeho tvorbu, viacero dobrých a úspešných zbierok, to si vyžaduje silný žalúdok a ešte silnejší pancier nevíšmavosti, ľahostajnosti a najmä neobjektívnosti a nespravodlivosti.

Július Pašteka v svojej skvelej monografii *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny* (2002) síce venoval Frátrikovi dôstojný priestor, no na základe konštatácie v jednom texte z 80. rokov dospel k pochybnosti: „*Aká bola vlastne jeho pravá, skutočná tvár?*“

ZHUDOBŇOVANÝ

Možno namietat, či predchádzajúce príklady treba považovať za bernú mincu, ktorou sa v súčasnosti platí za skutočné miesto a význam básnika v premenách času. A aká bola jeho pravá tvár? O jej podobe, charaktere i nadčasovosti by mohli pokojne vydať svedectvo básne, ktoré zhudobnili Mikuláš Schneider-Trnavský, Ján Valach, ale aj populárna rocková skupina Arzén.

A pamätníci si dodnes spomínajú na Frátrikovu poéziu, ktorá zaznela v jedinečnom hymnickom prevedení na Slovesnej jari v apríli 1969 (pásmo *Pozdrav a stretnutie*).

O tomto všetkom i o iných dôležitých skutočnostiach by však musel niekto niečo vedieť. Keďže nevie, nerobí mu najmenší problém vyraďiť, vyhodiť, vyškrtnúť, zbaviť skutočného a pravého miesta i významu.

SPOMIENKY

Premeny času, to sú aj spomienky, reminiscencie na prežité chvíle, zážitky, osobné stretnutia. Nemôžem a ani nechcem sa im vyhnúť. Preto som si našiel svoj text, ktorý bol napísaný pri príležitosti básnikových 80. narodenín. Mnohí z vás si určite spomenú na rok 1996 a na vitálneho oslávenca, ktorý s každým prehodil slovo, pretože slovo je aj človek. A človek je aj do slov prevtelená veličina. No a na mojich vtedajších slovách nemením nič ani teraz.

V starých zastrčených uličkách ľudských spomienok, nedosnívaných snov a márnokratných ilúzií ešte vždy šarmantne vyhrávajú podmanivé sviatočné akordy nedefinovanej chvíľky poézie. Jej jemné pramienky vydávajú úprimné svedectvo slova, ktoré hrejivým kamenným vzdychom bezbolestne odhaľuje dialky v nás. Zem zvoní zdvihnutou básňou a kdesi v polnočnej presile tichej radosti počuť clivú pieseň monológov na úvetri. Svet sa nemilosrdne zmenil a my poslušne s ním. V domovine zvonov už len sporadicky, ako vzácna po dúhe, sneží na lásku. Náš tajomný námorný cintorín už nedýcha a Paul Valéry sa na nás opätovne veľkoryso nehnevá. A vám, rodní moji, posielajú neofrankované pozdravy z nadpozemských výšok Žarnov, Dilong, Beniák, Haranta, Gašparovič-Hilbina, Silan, Šprinc, Strmeň, Zvonický a mnohí ďalší, na ktorých si dnes len málokto chce a dokáže spomenúť. Ich hlas však počuť zreteľne. Ohlasuje so sebe vlastnou vrodenuou skromnosťou zvesť, že nezabúda na tých spolubežcov zo svojho pokolenia, ktorým bolo súdené vnímať arómu dnešných čias.

VITALIZMUS

Ján Frátrik. Koľko životnej a tvorivej skúsenosti skrýva jeho duchovný baťoh, kde sú starostlivo uložené rozmanité pulzovania toku umierajúceho času, zvodné hry nonšalantných svetových

»»»

Dozvuky už zašlých čias šumia v mojom uchu. Som pri vedomí, smädný po tajomstve a plný odvahy po počúvaní. Počúvam, ako ozveny dávnych vekov volajú po svojom vyslyšaní. Vidím, ako sa mi priamo pred očami rozsypaný obraz zo starých karát. Cítim, že ešte stále niečomu nerozumiem.

Viem, že kdesi medzi ozvenami a posledným zvoním vejú vetry poézie. Poézie ako ochrankyne duše. Poézie ako panny skrytej túžby. Poézie ako majiteľky dýky. Poézie ako...? A čo básnik??? Čo s ním a jeho poéziou porobil čas? Premeny času. Čo ostalo z nášho básnika dnes? Čo pretrvalo z jeho poézie? Ako sa na básnika v premenách času pozerá súčasník optikou napríklad syntetických diel? Ponúkajú sa tri príklady.

VYNECHÁVANÝ

V III. zväzku *Dejín slovenskej literatúry* (V. Marčok a kolektív), ktorý vyšiel v roku 2004, nachádzame o Frátrikovi len dve stručné zmienky. Prvou je informácia o poéme *Kríž a sedem slov*, druhou zaradenie publikácie *Slovenská katolícka moderna v premenách času* do zoznamu použitej a odporúčanej odbornej literatúry.

metropol, spomienky na priateľov, dávne lásky, ale aj okamihy, kedy sa človek musel hanbiť za svoje plemeno...

Vždy ma vzrušovalo vyhľadávanie žijúcich svedkov zašlých vekov. Z ich pútavého rozpamätávania bolo možné vycítiť ducha magického miesta a protirečivých letopočtov, o ktorých už vedľa svoje len tí, čo prežili. A medzi tieto osobnosti bezpochyby patrí aj Frátrik.

O jeho príslovečnom vitalizme a tvorivom nasadení by sa dalo hovoriť a písať celé hodiny. Je to ale potrebné? Veď v podobných prípadoch je už všetko dávno zaznamenané v múdрых knihách, na ktoré v našich policiach s nevyčerateľnou pravidelnosťou sadajú nové a nové vrstvy neúnavného prachu.

Knihy Jána Frátrika obsiahli človečenský svet v jeho vesmírnej majestátnosti, ale i rozporuplnosti, skepse a dezilúzií. No ostal vždy a v každom čase i nečase sám sebou. Básnikom, čo sa vyvíjal výsostne individuálne a ktorý nikdy nepocíťoval zaužívanú potrebu niekam sa povinne zaradiť. Hľadanie vlastnej cesty a neustále objavovanie mystéria vlastného jazyka bolo pre Jána Frátrika vždy typické.

PROBLÉMY

Nášmu básnikovi často vyhadzovali na oči, že je až priveľmi zviazaný s rodným prostredím, ergo že je provinčným autorom. Najlepšou odpoveďou na tieto a podobné malichernosti bol Frátrikov hlboký vzťah k významným európskym literatúram. Ako rozhladený človek si veľmi skoro uvedomil, že bez dotyku so svetovou kultúrou, bez prijímania a využívania jej impulzov na vlastný duchovný rast, by nám reálne hrozilo, že natrvalo uviazneme v postavení neplnohodnotného príslušníka civilizovaného európskeho spoločenstva.

Ešte v druhej polovici 40. rokov minulého storočia zostavil Frátrik spolu s Pavlom Gašparovičom Hlbinom antológiu poézie francúzskych básnikov s názvom *Pramene*. O dve desiatky rokov neskôršie si Ján Frátrik so smútkom v duši zaspomínal: „Antológia mala vyjsť vo *Verbume*, aj sadzba bola už hotová. A potom to prišlo. Cenzúra, likvidácia, nevhodnosť, nežiaduca príchut' katolíckej moderny atď, atď. Neskôr sme ešte skúšali, ale to bol už čas odstavovania, a tak moje lásky svetového Olympu prežívajú ďalšie vrásnenia milosti a nemilosti.“

Veľký problém mal Frátrik aj s vydaním básnickej skladby Paula Valéryho *Námorný cintorín*. Na sklonku roka 1968 mu z vydavateľstva Tatran, kde svoj preklad ponúkol, odpísali, že pre

S manželkou Margitou (vľavo) a s dcérou tatianou v roku 1968

malý rozsah (išlo o 24 slôh, spolu 144 veršov) vydanie diela neprichádza do úvahy. „Čo robiť? Ponúkať ďalej! Ešte šťastie, že žijem z učiteľského platu,“ povzdychol si vtedy básnik. *Námorný cintorín* napokon po peripetiách vyšiel bibliofilsky v roku 1970. Prvý očíslovaný exemplár venoval Jozefovi Felixovi.

PREKLADY

Vlastné básnické reflexie na poetiku a verše niektorých svetových autorov (P. Verlaine, R. M. Rilke, E. Ady, Ch. Baudelaire, G. Byron, J. W. Goethe, N. S. Puškin, P. Neruda, J. Prévert...) zaradil J. Frátrik do zbierky *Sneží na lásku*, ktorá vyšla pri príležitosti jeho 65. narodenín. „*Literárnych lások bolo mnoho. Každý básnik ich má. Všetkým som vyznal svoj obdiv i úctu v básni Nad knihami básnikov v zbierke Sneží na lásku.*“

Prakticky celé prekladateľské dielo Jána Frátrika sa nachádza v rámci autorovej rukopisnej pozostalosti v Slovenskej národnej knižnici Archíve literatúry a umenia (SNK ALU) v Martine. Z rozsiahlejších celkov spomeniem aspoň preklady básní Ch. Baudelaira (*Litánie k Satanovi*, 1958), P. Géraldyho (*Ty a ja*, 1981), P. Claudela (*Verlaine*, 1993), surrealistu R. Desnosa, ruských tvorcov (V. Majakovskij, S. Jesenin, A. Blok, B. Pasternak a iní) a preklad prózy Edmonda Jalouxu *Láska Cecílie Fougèresovej* (1946).

Ján Frátrik pristupoval k prekladaniu citlivo a zároveň mimoriadne tvorivo i zodpovedne. Dokázal intenzívne precítiť originál a nájsť vhodnú prekladateľskú metódu. Jeho preklady sa vyznačujú kultivovanosťou a prirodzenosťou výrazu. Korešpondujú s charakterom

pôvodiny, čítajú sa dobre a prirodzene navodzujú duch originálu. Popri štylistickom majstrovstve treba oceniť aj veľký cit pre narábanie s možnosťami slovenčiny.

Je stratou pre slovenskú prekladovú literatúru a našu kultúru vôbec, že doposiaľ nevyšlo v ucelenej podobe Frátrikove prekladateľské úsilie. Keby sa tak niekedy stalo (a ide o veľkú edičnú výzvu), mali by sme k dispozícii dielo, ktoré zásluhou autorovej erudície a básnického fortieľu ponúkne širší, zasvätený a nepochybne atraktívny prierez svetovou poéziou. Niečo podobné, no v oveľa rozsiahlejšej podobe, uskutočnil v minulosti Karol Strmeň – mám na mysli jeho monumentálnu dvojzväzkovú antológiu svetovej lyriky *Návštevy*, ktorá vyšla roku 1972 v Ríme.

POZOSTALOSŤ

Hoci sa básnikovo dielo pred šiestimi rokmi definitívne uzavrelo, ostalo ešte veľa nedopovedaného. Mnohé tajomstvá ukrýva najmä jeho rukopisná pozostalosť v SNK ALU. Pri jej čítaní si pozorný vnímateľ postupne uvedomuje, čo to je za proces, keď sa začínajú rodiť slová, prvé slová. A čo nasleduje ďalej? Už nič! Len občasné nekonečné chvíle čakania. Okamihy vyplnené gejzírmí napätia z príchodu ďalších slov. Už nebolo možné zbaviť sa ich nadváhy. Už nebolo možné mlčať. Už nebolo možné nepísať. Už nebolo možné odolať pokušeniu. Aj keď sa v premenách času s okamžitou platnosťou vedeli pridržiť i roky smutné. Do ktorých sa ani slovám nedarí pôrod...

Rukopisná pozostalosť Jána Frátrika v SNK ALU patrí medzi rozsiahlejšie fondy. Povedané a napísané rečou čísel: v 11 škatuliach sa nachádza dovedna

2 933 jednotiek, čo predstavuje 6 624 strán z obdobia rokov 1922 až 2000. Ide teda o časový oblúk 78 rokov.

Významnú obsahovú položku pozostalosti tvoria najmä rukopisné a strojopisné básne z rokov 1936 až 1999; konkrétne napríklad juvenílie z roku 1936 (*Tvoja postać a iné*), rukopisy vydaných zbierok, zošity poézie (*Nikdy viac a iné básne*, *Srdce na pretras*, *Vyznanie*), básne v próze (triptych *Dialky plné hviezd*, 1970), *Poetický slovník* (prvá polovica 70. rokov 20. storočia), príležitostná próza (*Les*, 1978), rozhlasové a divadelné hry (*Osudný koncert*, *Živá voda a dukáty*).

Vo Frátrikovom fonde sa nachádzajú i jeho početné úvahy, recenzie, zápisky z ciest po zahraničí, prednášky, prejavy, rozhovory a preklady. Pomerne bohatý je poznámkový materiál obsahujúci nielen výpisky z rôznych prameňov, ale aj autorove osobné poznámky, prípravné texty k besedám a podobne. Dokumentárny materiál pozostáva z diplomov, dotazníkov, životopisov, osobných písomností (rodný list, sobášny list, cestovný pas...) a iných dokumentov, reflektujúcich Frátrikovu mnohostrannú činnosť (vedenie kroniky mesta Žilina, hodnotenia literárnych súťaží a iné).

KOREŠPONDENCIA

Osobitnú kategóriu rukopisnej pozostalosti J. Frátrika v SNK ALU predstavuje básnikova bohatá korešpondencia so slovenskými i zahraničnými literátmi a umelcami (Pavol Gašparovič Hlbina, Ján Haranta, Svetoslav Veigl,

S francúzskym priateľom Jeanom-Paulom Olivierom v Paríži v lete 1972

Janko Silan, Štefan Atila Brezány, Gorazd Zvonický, Karol Strmeň, Valentín Beniák, Zlata Solivajsová, Michal Chuda, kardinál Korec, Fero Kráľ, Vincent Hložník, Jean Paul Olivier, Paul Géraldy a mnohí iní), redakciami viacerých novín a časopisov, vydavateľstvami, farskými úradmi, Spolkom slovenských spisovateľov, Maticou ... Samostatný priestor by si bezpochyby zaslúžila napríklad korešpondencia s nositeľom Nobelovej ceny za literatúru, básnikom Jaroslavom Seifertom.

Na záver sa žiada vysloviť rečnícka otázka: Ako obstál Ján Frátrik v premenách času? Žilinský literárny festival, ktorý sa zaradil medzi najväčšie podujatia svojho druhu na Slovensku, azda najsymbolickejšie potvrdzuje, čo všetko plynutím času básnik urobil, čo zane-

chal, čo veľkoryso odovzdal svojim nasledovníkom. To veru nemá s provinčnosťou nič spoločné!, odkazujem všetkým tým, ktorí akosi nevedia prísť nášmu básnikovi na meno.

Vox emissa volat, littera scripta manet. Vyslovený hlas letí, napísané slovo ostáva. A Ján Frátrik sa prechádza po nebi a i tam štekli vnútro svojich spolustolovníkov láskavými konfrontáciami včerajšieho nostalgického šansónu s dnešným, ťažko definovateľným počtom. Poetov obľúbený autor P. Valéry však kedysi napísal, že „čo sa ničomu nepodobá, to neexistuje“.

Takže: Dobrý deň, básnik! U nás nič nové, vaši rodní na vás myslia...

PETER CABADAJ
(Snímky: LA SNK)

PriestorNet

PRAVÝ
POHLAD
NA SVET

priestornet.com

Večné dialógy

Poézia JANKA FRÁTRIKA tiekla vždy v osobitnom, svojskom riečisku, jasne však inklinujúc k prúdu katolíckej moderny. Vždy privádzala k človeku v jeho kráse i biedach a nachádzala Cestu skrze Pravdu a Život.

Moje verše

Koľké len slová do lásky som vplietal,
ako sa človek so životom pasuje.
Ach, všetko sa ti stráca z diaľok sveta,
sám zájdeš tichý kdesi za tuje.

Život a smrť. V nich nikdy nie si sám,
tvoj odchod žije s nami.
Aj trýzeň smútku do nádeji prekvitá.
Ty žiješ v nás – my v tebe nie sme sami.

Možno som všetko nepovedal ani
a ja som ešte toľko chcel –
Bolestné žitie už viac neporaní.
Ach, moja trýzeň – ty môj skorocel.

Nech sa už nikdy neschyluje k smútku,
nech v očiach iba láska zavanie.
S vami som ľúbil život v každom kútku –
Vám tichý pozdrav, moje mávanie.

Možno som v slovách nepovedal dost' –
no s vami žil som dva životy pre radosť.

Slovensko moje

Bár ťarcha po ťarche sa strhla v roje,
bár životom sa valí toľko drám –
na zlatej strune si ťa hrám
Slovensko moje.

Cez všetky víťazstvá a neľútostné boje,
cez vlastné potupenia do svetových strán –
na zlatej strune si ťa hrám
Slovensko moje.

Zástava dávnej slávy, farieb troje,
trojvršie otvorené svetu dokorán –
na zlatej strune si ťa hrám
Slovensko moje.

Si celé v nás. A dvojkriž pravdy tvojej
neskmáše zrada ani zloby plam –
na zlatej strune si ťa hrám
Slovensko moje.

Priam ponad tisícročné sny a nepokoje
ty si môj ostrov, najsvätejší chrám –
na zlatej strune si ťa hrám
Slovensko moje.

Cez rozjímanie

Kam sa to zberáš, povedz, svedomie.
Ostatná trýzeň a či priepasť hrozná?
Nepokoj dávno svoje ťarchy zrovnal
a bolesť za nás všetko nepovie.

Deň čo deň padáš... Svieti iba kríž,
keď samota sa stáva potechou a sestrou,
keď srdce prahne, aby sa len s Tebou
stretlo,
môj Bože. Ó, len či ma nehodného utíšiš.

Komuže zveriť svoje trýzne, komu len,
aj sny sa odvracajú od nás.
Cez rozjímanie každý seba spozná.
Môj Pane, prečo neraz už aj Tebe
vzdorujem?

Monológ Tajomstvasa dlži v tieň.
Koľkokrát denne zrádzame ťa, Bože?
A Ty len odpúšťaš, ba ponúkaš aj lože,
keď nad nami už neraz plače vlastná zem.

Kdeže ťa najst'?

Pravda a láska zlomili sa vpoly,
krv stúpa strmo ku hlave.
Aj človek zrazu o ľudstvo sa bojí,
zavládli slová rúhavé.

Nieкто sa v ťažkých ranách obnovuje,
nieкто v nich celkom zaniká.
Zaseknutý vzdych. Súboje a ruje.
Kdeže ťa najst', ach, vzácne slovo
básnika?

Chcel som zniet'

Do poloprávd som strmo rúbal,
na jazvách prebral život svoj.
Kto mi to bolesť vyhadzuje na oči?
Nesaj mi, Pane, z cesty zabočiť.
Chcel som zniet' ako čistá pieseň
pre hoboj.

Báseň. Len tá, čo srdcom zvoní.
Len tá sa pohne.
Dobre tak stúpať do svedomia
cez všetky súboje a ohne.

Na Place du Tertre

Snečník, stolička a stojan
a na kolenách paleta.
Pod holým nebom samý ateliér.
S'il vous plaît, monsieur, souvenir!
A hneď aj priamo štetcom načne ťa.
Pár ťahov
a cez tvár ešte silueta Sacré-Coeur.

Z čistej hĺbky

Náš život mnoho stratil z bratstva,
tak protiví sa ako v pôste karneval.
Kým človek nemohúčne pozeral,
jasnejšiu hviezdu objavila láska.

Len hlbšie, hlbšie na dno srdca,
kde slovo nemá sily poraniť,
kde nenávisť a slabosť mizne v pokání,
kde čistá pieseň svedomím sa skrúca.

Tam ponachádzaš tisíc rozuzlení,
istoty večné bez múk a bez obavy.
Tu v hĺbkach srdca neplače už život
boľavý.

To smúti iba Boh za naše neresti a hlienky.

Aj z tvojej viny

Zvýšilo čosi času
na báseň. Ale to je všetko málo.
Vyznať sa z detstva –
cesta do úžasu.
A žil si, ako sa len dalo.

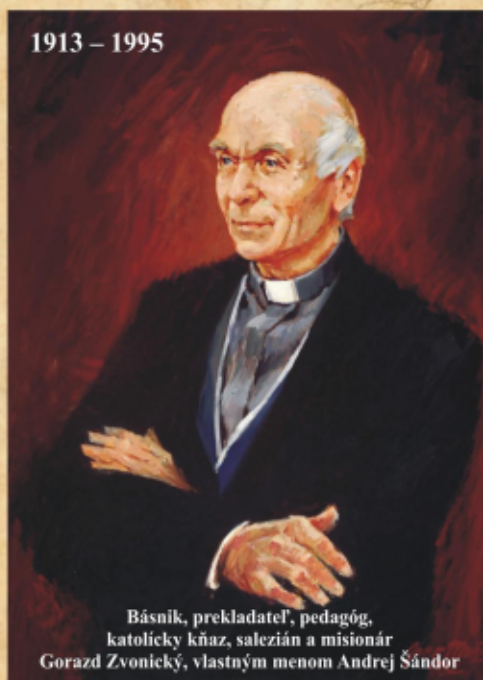
Vtedy si prehadzoval sny a krásu
a prišlo súdiť,
čo si mal a čo nemal.
Súdili iní.

Viem, mnoho bolo tiež
aj z tvojej viny.

MESTO MICHALOVCE, MATICA SLOVENSKÁ
a OBČIANSKE ZDRUŽENIE MOČARANY

Vás pozývajú na

SPOMIENKOVÉ OSLAVY

pri príležitosti 20. výročia úmrtia
Gorazda Zvonického

1. – 2. augusta 2015

PROGRAM

1. augusta 2015 – sobota o 17.00 hod.

GORAZDOV VEČER
– Pásmo poézie i hovoreného slova
Vystúpiť zastupujúca jednotlivých cirkví
– Rímsko-katolícka cirkev
– Grécko-katolícka cirkev
– Evanjelická cirkev a.v.
– Pravoslávna cirkev
Členovia farského spoločenstva
(deti i dospelí z Močarian).

2. augusta 2015 – nedeľa

10.00 hod. – **Svätá omša** – kostol sv. Gorazda.
Za účasti bývalých žiakov dona Andreja Šandora a kňazov rodákov,
predstavitelov Mesta Michalovce i spoločenského života.
– „Cesta útrap a lásky“ – PhDr. Ernest Sirochman
Úvedenie knihy do života o Gorazdovi Zvonickom.
Vystúpenie speváčky Anky Servicej – duchovné piesne.
14.00 hod. – **Kultúrno-športový program** (pre deti, mládež i dospelých).
16.00 hod. – **Futbalový zápas** (mladší – starší hráči z Močarian).
18.00 hod. – **Kultúrny program.**

VIHORLAT CENTRUM

*Milí čitatelia,
žičím Vám požehnané
dovolenkové obdobie,
veľa radosti v kruhu
najbližších,
pookriatie na tele,
ale aj na duchu,
no najmä šťastný návrat
z Vašich letných ciest za
oddychom a poznaním.
Nech Boh sprevádza
vaše kroky!*

Šéfredaktor Pavol Prikryl

**Číslo 13/2015 síce
vyjde uprostred
dovolenkového
obdobia, no nikto oň
nepríde.
Počká na vás.**

**Objednajte si
dvojtyždenník o náboženstve a kultúre**

**Celý ročník
si môžete objednať
kedykoľvek v priebehu roka.
Neprídete tak nielen o jednotlivé čísla, ale ani o prílohy.**

**Ročné predplatné je 10 eur,
polročné 6 eur.**

**Do správy pre prijímateľa kvôli identifikácii platby
uved'te
priezvisko a adresu**

**Dvojtyždenník o náboženstve
a kultúre**

Vydáva Rada pre vedu, vzdelanie
a kultúru KBS
Adresa redakcie: Dvojkřížna 4,
821 06 Bratislava
ISSN 1339-3634
Vychádza dvojtyždenne v pdf podobe.
Cirkevný cenzor: ThLic. Zdeno Pupík, PhD

Šéfredaktor: Mgr. Pavol Prikryl
tel. +421 915 793 811,
e-mail: vox@prikryl.sk,
prikryl62@gmail.com

Predplatné si je možné objednať
e-mailom alebo telefonicky:
vox@prikryl.sk
+421 915 793 811
Číslo bankového konta:
SK20 0200 000000 7516949112